

ZBIRNIK LOKALNO PRILAGOJENIH SORT NA OBMOČJU LAS RAZNOLIKOST PODEŽELJA (občine Celje, Laško, Štore, Vojnik)

Oktober 2022

Zbirnik je nastal v okviru projekta Inovativni pristopi kmetovanja za ohranjanje narave, ki je sofinanciran s strani Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. Za vsebino je odgovoren KGZS – Zavod CE. Organ upravljanja, določen za izvajanje Programa razvoja podeželja RS za obdobje 2014-2020, je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

Ohranimo bogastvo lokalno prilagojenih sort

Samooskrba s hrano temelji na samooskrbi s semeni in tega se danes vse premalo zavedamo.

Semena večinoma kupujemo v trgovinah, samooskrba je vse manjša, lokalno prilagojene sorte se izgubljajo. V preteklosti temu ni bilo tako. Kmetje so v svojih posevkih vedno izbrali najlepše rastline in jih pustili za seme. Vedo povedati, da je moralo biti semena za dve leti, saj se je lahko zgodilo, da zaradi vremena ali

škodljivcev kakšno leto pridelava ni uspela.

Zakaj je pomembno, da kljub široki ponudbi na trgu, ohranimo lokalno prilagojene sorte?

Gre za sorte, ki so prilagojene našim pridelovalnim pogojem, pogosto so odpornejše na bolezni in škodljivce, blizu pa so nam tudi zaradi svojih značilnih okusov. Velikokrat je ravno okus tisti, ki jih loči od sodobnih, visokorodnih sort in hibridov. Z njihovim vključevanjem v prehrano pomembno bogatimo našo gastronomsko raznolikost ter ohranjamo hišne, lokalne in regionalne okuse.

In še nekaj je, kar jih dela zanimive. So del naše dediščine in vir zanimivih zgodb, ki jih vse pogosteje iščemo, ko želimo razviti in predstaviti svojo gastronomsko in turistično ponudbo. Mnoge smo spoznali tudi pri zbiranju podatkov, v pogovorih z ljudmi, ki so nam poleg lastnosti sort odkrivali zanimivosti, ki kažejo, da so sorte vrtnin in poljščin, pa tudi sadja, pogosto pomemben del hišne dediščine ter bogastvo, ki se prenaša iz roda v rod. Tako starejša kmetica čustveno pove, da je sorta še od njene mame, drugi je sorta fižola zapustila mačeha, tretja ohranja sorto svoje tete, na katere kmetiji že več kot šestdeset let živi z družino.

Številne zanimive sorte smo odkrili tudi v travniških sadovnjakih. Ti so letos bogato obrodili, zato smo izkoristili priložnost in veliko pozornost namenili prav sortam jabolk iz travniških sadovnjakov, na delavnicah o ohranjanju travniških sadovnjakov v okviru istega projekta (Inovativni pristopi kmetovanja za ohranjanje narave), pa se učili načinov razmnoževanja le teh.

V zbirniku, ki je pred vami, smo zapisali podatke o nekaterih najbolj značilnih lokalno prilagojenih sortah na območju LAS Raznolikost podeželja. Znanja o semenarstvu se izgubljajo, zato smo dodali tudi nekaj praktičnih napotkov o pridelavi semen.

Zavedamo se, da je lokalno prilagojenih sort še veliko in bi z zbiranjem podatkov veljalo nadaljevati. V praksi to pomeni poiskati še več ljudi, ki jih ohranjajo. Ti so namreč tisti pravi varuhi semen, kot v sodobnem času radi rečemo. Odlikuje jih znanje in modrost, ki se zanaša tudi nase in ne le na trgovine, polne tujega. Želimo, da bi vedeli, da s tem opravljajo pomembno delo in da bi tega priučili tudi tiste, ki prihajajo za njimi. Le tako bodo naše lokalno prilagojene sorte ohranili tudi naslednji rodovi.

Zbirnik je nastal v okviru projekta Inovativni pristopi kmetovanja za ohranjanje narave, ki je sofinanciran s strani Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. Za vsebino je odgovoren KGZS – Zavod CE. Organ upravljanja, določen za izvajanje Programa razvoja podeželja RS za obdobje 2014-2020, je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

Lokalno prilagojene sorte iz travniških sadovnjakov

V zbirniku so predstavljene sorte jabolk, ki so glede na čas zorenja razdeljene na poletne, jesenske in zimske. Popisali smo jih na kmetijah, ki še ohranjajo visokodebelne travniške sadovnjake.

POLETNE SORTE

BELIČNIK

Je zelo razširjena sorta, ki jo uvrščamo med najbolj zgodne poletne sorte, popisali smo jo na kmetiji v Trnovem. Zori že v sredini julija, lahko tudi prej, značilno je neenakomerno dozorevanje, manj osvetljeni plodovi dozoriyo šele v začetku avgusta. Plod je srednje debel, okroglast, proti muhi nekoliko zožen in rebrast. Barva je rumenkasto zelena do belkasto rumena. Po barvi je sorta tudi dobila ime.

Plodovi so že takoj po obiranju užitno zreli in uporabni približno deset dni, kasneje postane meso kašasto. Je jedilna sorta, ki je cenjena zaradi zgodnjega dozorevanja in prijetnega kiselkastega okusa, uporabna je tudi v kulinariki za peko pit in zavitkov.

JAKOBOVKA, JAKOBŠCA, ŠENTJAKOBČNICA

Je stara poletna sorta, izvor sorte ni znan, ime je najverjetneje dobila zaradi časa zorenja, ki sovpada z godom sv. Jakoba. Zori takoj za beličnikom, v juliju do začetka avgusta in prav tako zelo neenakomerno. Na našem terenu smo sorto popisali na kmetiji v Trnovem.

Plodovi Jakobovke so srednje debeli, osnovna barva je zelenkasto rumena, ki jo prekrivajo rdeče priže ali pa jo v celoti prekriva temnordeča barva. Meso ploda je krhko, kislega in aromatičnega okusa. Primerna je sveža in tudi za zavitke in kompote. Na terenu je sorta manj zastopana, saj jo je zaradi enakega časa dozorevanja precej izpodrinil zgoraj opisani Beličnik.

LESNIKA

Je prvotna sorta jabolok, saj zraste iz peške in ni cepljena. Je sejanec in tudi dobra podlaga za cepljenje sort. Našli smo jo na ekološki kmetiji v Slatini v Rožni dolini, posadil jo je star oče od gospodarice.

Drevesa zarodijo kasneje, vendar dosežejo visoko starost do več sto let. Plodovi lesnik so različne debeline in barv, v glavnem so bolj drobni, rumene, zelene, zelene z rdečimi prižami, rdeče barve. Naše lesnike so svetlo do temno rdeče obarvane z rdečimi prižami in belimi lenticelami in imajo dolg tanek pecelj. Meso je belo, kislega okusa in trpko. To vrsto lesnike pobirajo od sredine avgusta, druge lesnike zorijo do oktobra, odvisno od sejanca. Uporabne so po uležanju, ki zmanjša trpek okus. Primerne so za predelavo v sok, mošt in kis, na obiskani kmetiji jih uporabljajo za sok in jabolčnik.

OVČJI NOS

Naključni sejanec, najden okrog 1800 na Štajerskem, na našem območju smo sorto našli na ekološki kmetiji v Malih Dolah. Plod ima izrazito podolgovato obliko in proti muhi koničasto, tako spominja na ovčji nos. Osnovna barva je rumeno zelena z rdečimi prižami. Meso je svetlo rumeno, zelo sočno, topno v ustih, kiselkasto sladkega okusa, kasneje postane krhko.

Zori konec avgusta, v začetku septembra in ni dolgo obstojen. Je dobra namizna jabolka, primerna tudi za predelavo. Sorta je nagnjena

k izmenični rodnosti in je odporna na škrlup.

VINŠCA, ŠTRUDLOVKA

Je stara sorta jabolok, našli smo jo na kmetiji v Malih Dolah, kjer raste že več kot 100 let in v Trnovem. Drugo ime za Vinšco je tudi Štrudlovka ali Rdeča Škrbotavka, na obeh kmetijah sorto uporabljajo predvsem za pripravo jabolčnega zavitka.

Plodovi so srednje debeli, izdolženo kopasti, osnovna barva zelenkasto rumena je prekrita z rdečo barvo in prelita s temnordečimi prižami.

Postopno zori od avgusta do septembra in je cenjena zaradi postopnega zorenja, meso je aromatično, kislega okusa s sočnim in krhkim mesom. Drevo v Malih Dolah rodi vsako leto, ni preveč občutljivo na bolezni, niti na sušo. Uporablja se kot namizno jabolko in v kulinariki.

JESENSKE SORTE

CARJEVIČ

Prijubljena zelo okusna stara avstrijska sorta jabolka, ki zori v sredini ali konec septembra. Popisali smo jo na ekološki kmetiji v Slatini v Rožni dolini, kjer so posadili sadiko pred več kot tridesetimi leti.

Plodovi so srednje drobni, sploščeno okroglasti in po večini izenačene velikosti. Koža je gladka, svetlo zeleno rumene barve, na sončni strani rahlo rdeče obarvana. Rečejo ji tudi Rdeča lička zaradi rahle rdeče obarvanosti. Meso je zelo okusno, sočno, srednje čvrsto in sladko-kiselkastega okusa.

Užitna je že takoj po obiranju, v kleti počaka do spomladi. Je srednje kakovostno jabolko, primerno je za uživanje in za predelavo. Na kmetiji drevo rodi vsako leto, saj je posajeno tik ob gnojišču in je vsako leto obilno pognojeno. Sorto uporabljajo za uživanje in za sok.

CIGANČICA

Plodovi so podolgovati, srednje veliki, močno rebrasti, škrlatno rdeče do skoraj črno rdeče barve. Meso je rumenkasto bele barve, čvrsto, zelo sočno, sladko kiselkastega okusa, pod kožo pa je rahlo rdeče obarvano.

Značilno za sorto je, da se slišijo pečke, če ga stresemo. Čas zorenja je konec avgusta, začetek septembra.

Zbirnik je nastal v okviru projekta Inovativni pristopi kmetovanja za ohranjanje narave, ki je sofinanciran s strani Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. Za vsebino je odgovoren KGZS – Zavod CE. Organ upravljanja, določen za izvajanje Programa razvoja podeželja RS za obdobje 2014-2020, je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

Ni primerna za ozimnico, čas skladiščenja je do dva meseca. Zaradi prijetnega okusa in sočnosti jo uporabljamo za svežo porabo in predelavo. Popisali smo jo na ekološki kmetiji v Slatini v Rožni dolini, kjer jo gojijo že več kot 25 let, uporabljajo jo za uživanje in za jabolčni zavitek.

DOLENJSKA VOŠČENKA, SEVNIŠKA VOŠČENKA

Dolenjska voščenska je slovenska avtohtona sorta in ena izmed najokusnejših domačih sort, ki je nastala najverjetneje na območju Dolenjske. Sorto smo popisali v kraju Male Dole, kjer raste že več kot 70 let, na kmetijo je takratni gospodar prinesel cepič in ga cepil na divjaka.

Plod je ploščato okrogle oblike, nekoliko bolj široki kot visoki in je ob zrelosti zeleno-rumeno obarvan. Pozneje se obarva intenzivno rumeno in postane voskast, po čemer je sorta tudi dobila ime. Poleg okusnosti in prijetne arome plodov, pa je nagnjena k izmenični rodnosti in plod je občutljiv na otiske, kar onemogoča prevoz na večje razdalje. Čas zorenja je okoli 20. septembra, uporabna je kmalu po obiranju in v dobri kleti zdrži do maja. Na kmetiji v Malih Dolah jo uporabljajo predvsem za uživanje.

HARBERTOVA RENETA

Jesenska stara sorta, zori v septembru. Popisali smo jo na kmetiji v Malih Dolah, kjer jo gojijo že skoraj 100 let, gospodar je sorto cepil na divjake. Plodovi so srednje debeli do debeli, ploščato kopaste oblike. Osnovna barva je zeleno rumena, na sončni strani do oranžno rdeča, na osnovni barvi so opazne redke in kratke živo rdeče priže.

Koža je gladka do rahlo hrapava. Meso je rumenkasto, pod kožo nekoliko temnejše, čvrsto, sočno, prijetno kiselkasto in aromatično. Sorta je uporabna kot namizno jabolko in za predelavo, na kmetiji jo uporabljajo kot svežo, za jabolčni zavitek in za sušenje.

JONATAN

Izvira iz Amerike, v Evropo prinešen v 1. polovici 19. stoletja. Jabolko smo popisali na kmetiji v Vizorah, kjer je gospodar sorto prinesel s cepičem pred več kot 40 leti.

Zori sredi septembra. Plod je srednje debel do debel, okroglaste oblike s srednje debelo, gladko, čvrsto kožo, enakomerno obarvan z zamolklo temno rdečo barvo. Meso je rumenkasto bele barve, čvrsto, sočno, sladkokislega okusa z odlično aromo. Skladišči se do konca novembra. Sorta je primerna za

svežo porabo, predelavo v sok in sušenje. Na obiskani kmetiji Jonatan uporabljajo predvsem za uživanje, saj jim je zelo všeč njegov sladek okus. Zelo je občutljiva na pepelasto plesen.

KANADKA, KANADSKA RENETA

Je zelo cenjena stara odporna sorta. Plodovi so ploščato okrogli, nepravilne oblike, debeli do zelo debeli. Koža je hrapava, posuta z velikimi rjavimi pikami, zelenkasto rumene barve. Meso je čvrsto, kasneje prhko, sočno, prijetnega okusa z nekaj kisline. Plodovi zorijo konec septembra, okusni so že kmalu po obiranju, dobri pa do januarja. Primerna je za svežo porabo. Spomladi rada pozebe in zaradi tega ni primerna za sajenje v hladnejše predele. Sorto smo našli na ekološki kmetiji v Malih Dolah,

kjer jo gojijo že več kot 50 let.

KRIVOPECELJ

Stara odporna sorta, izvirala naj bi iz Nemčije, pri nas smo jo našli na kmetijah v Vizorah in v Malih Dolah.

Plodovi so podolgovato okroglasti in srednje debeli do debeli in neizenačenih oblik. Večina plodov ima grbo v pecljevi jamici, ki odriva pecelj postrani in od tod izhaja ime sorte.

Kožica je tanka, svetlo rumene barve, večji del pokrita z živahno rdečo barvo in progami. Meso je čvrsto, sočno, osvežujočega sladko kislega okusa. Odporna na pozebo. Obiramo jo konec

septembra oz. v začetku oktobra, užitna pa je od novembra. Uporabna je kot namizno jabolko in za peko ter predelavo. Na obeh kmetijah jo uporabljajo za izdelavo soka in jabolčnika, tudi za uživanje.

Zbirnik je nastal v okviru projekta Inovativni pristopi kmetovanja za ohranjanje narave, ki je sofinanciran s strani Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. Za vsebino je odgovoren KGZS – Zavod CE. Organ upravljanja, določen za izvajanje Programa razvoja podeželja RS za obdobje 2014-2020, je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

LEDROVKA, RJASTA RENETA, PARKERJEV PEPING

Je stara angleška sorta, pri nas smo jo popisali na ekološki kmetiji v kraju Dol pod Gojko, kjer jo gojijo že blizu 100 let. Leta 1930 je gospodar prinesel cepiče in jih sam cepil.

Plod je majhen do srednje velik, večinoma enakomerno okroglast, osnovna barva je olivno zelena, ki jo povečini pokriva rja, na sončni strani rjavo oranžno obarvana. Meso je rumeno belo, sočno, prijetno kiselkasto z izredno dobro aromo. Zori konec

septembra in v začetku oktobra. Uporablja se kot namizno jabolko in za predelavo, na obiskani kmetiji jo uporabljajo za pripravo jabolčnika.

LIMONOVKA, CITRONKA

Jesenska stara sorta, precej razširjena bila v Nemčiji in Avstriji, pri nas bolj redka, našli smo jo na ekološki kmetiji v Slatini v Rožni dolini, kjer jo gojijo že od leta 1911. Plodovi so srednje debeli do debeli in nekoliko sploščeni. Osnovna barva kože je zeleno rumena, ki sčasoma prehaja v citronsko rumeno. Prekrita je z rjavkasto hrapavo prevleko. Meso je belo do svetlo rumene barve, sočno s prijetnim sladko kislim okusom, ko je preveč dozorelo, postekleni.

Zori sredi septembra, primerna je za predelavo. Na kmetiji jo uporabljajo za jabolčni zavitek in za sok, kot slabo lastnost so izpostavili črvivost.

RUSKA MOŠANCA, RUSKI MOŠANCELJ

Stara sorta, spada v skupino Mošancljev, zelo redko zastopana na terenu, našli smo jo na ekološki kmetiji v Slatini v Rožni Dolini, kjer so jo pred šestimi leti precepili iz 100 let starega drevesa. Plodovi so srednje debeli, ob suši drobni in sploščeno okroglasti do podolgovate oblike. Prevladuje zeleno rumenkasta do citronska

rumena barva, na kožici so prisotne rjave lenticele. Cveti zelo pozno, šele junija in je odporna na spomladansko pozebo, nato pa zelo hitro dozori, saj plodove obiramo že v 1. polovici septembra. Na kmetiji jo uporabljajo za uživanje in za jabolčnik.

Zbirnik je nastal v okviru projekta Inovativni pristopi kmetovanja za ohranjanje narave, ki je sofinanciran s strani Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. Za vsebino je odgovoren KGZS – Zavod CE. Organ upravljanja, določen za izvajanje Programa razvoja podeželja RS za obdobje 2014-2020, je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

RDEČI BOSKOP

Je nemškega izvora in je poznana od 1. polovice 20. stoletja. Je jesenska sorta, zori konec septembra, popisali smo jo na ekološki kmetiji v Dolu pod Gojko, kjer sorto gojijo že približno 10 let in jo uporabljajo predvsem za jabolčnik.

Plodovi so debeli do zelo debeli, okroglasti in močno nesimetrični. Kožica je hrapava in suha, manj ali bolj rjasta z veliko lenticel belkaste ali rjaste barve. Ob zrelosti je osnovna barva blede rumena, ki jo prekriva temno rdeča pokrovna barva, razporejena

prižasto ali prelita. Meso je rumenkasto, srednje čvrsto, sočno, osvežujočega kislega okusa s specifično aromo. Je visoko kakovostna sorta, primerna za svežo porabo in za predelavo.

SLADKA JABKA

Je jesenska stara sorta, zori konec septembra. Našli smo jo na ekološki kmetiji v Slatini v Rožni dolini, kjer je posajena že več kot 100 let.

Plod je srednje debel, osnovna barva je zeleno rumena, ponekod je rahlo rdečkasta. Meso ploda je trdo in sladkega okusa. Uporablja se kot

sveže jabolko, kot pečeno jabolko, za zavitke in pite, na kmetiji jo uporabljajo tudi kot krmo za prašiče, ni pa dobra za jabolčnik.

ZLATA PARMENA

Zelo stara sorta izhaja iz Francije, kjer naj bi nastala že v 16. stoletju. Dolga stoletja bila ena izmed najboljših jabolčnih sort, cenjena predvsem zaradi žlahtne arome. Zaradi občutljivosti na bolezni in škodljivce v zadnjem času ni več tako razširjena.

Našli smo jo v kraju Male Dole, kjer je

skoraj pred 100 leti gospodar domov prinesel različne cepiče, med njimi tudi Zlato Parmeno in jih sam cepil na

Zbirnik je nastal v okviru projekta Inovativni pristopi kmetovanja za ohranjanje narave, ki je sofinanciran s strani

Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. Za vsebino je odgovoren KGZS – Zavod CE. Organ upravljanja, določen za izvajanje Programa razvoja podeželja RS za obdobje 2014-2020, je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

sejance, in v Vizorah. Plod je srednje debel, sploščeno okroglast. Osnovna barva je zlatorumena s kratkimi temnejšimi rdečimi prižami, povrhnjica je gladka in suha. Meso je srednje sočno, čvrsto, na sončnih legah razvije odlično razmerje med sladkorjem in kislino ter značilno žlahtno orehasto aromo, zasenčeni plodovi so manj izrazitega okusa. Zori v začetku septembra, do decembra jih je potrebno porabiti, kasneje meso postane krhko, drobnozrnato. Uporabna predvsem kot namizno jabolko izjemnega okusa, tudi na obeh obiskanih kmetijah sorto v večji meri uporabljajo za uživanje.

ZLATI DELIŠES

Izvira iz Amerike, spada med glavne slovenske sorte jabolk slovenskega sadnega izbora in je ena najbolj razširjenih sort na svetu. Raste tudi v naših v kmečkih vrtovih.

Plodovi so srednje debeli do debeli, na preobloženih drevesih drobnejši, po obliki so okroglasto kopasti. Osnovna barva je zeleno rumena, v zrelosti pa se barva spremeni v rumeno. Ima nežno in tanko kožico, ki je bolj ali manj prekrita s sivo do rumenorjavo mrežasto rjo. Meso odlikuje sladki okus s fino sadno kislino. Zori v septembru, uporaben je od oktobra do januarja. Primeren za namizno jabolko, za sadne solate, za kuhanje in pečenje. Zlati Delišes smo popisali na kmetiji v Vizorah, kjer sorto uporabljajo predvsem za uživanje.

ZIMSKE SORTE

ANANASOVA RENETA

Je stara odporna sorta, zori konec septembra ali v začetku oktobra. Plodovi so drobni do srednje debeli, jajčaste oblike, kožica je zelenkasto rumena, po vsem plodu so posute drobne plutaste lenticеле. Sorta je manj občutljiva na škrlup bolj pa na pepelasto plesen. Meso ima značilen vonj po ananasu. Sorta je zelo dobra za kuho, sušenje in vlaganje, je pa tudi dobro namizno jabolko. Našli smo jo na kmetiji v Vizorah, kjer jo je gospodar sam cepil pred več kot 35 leti. Prešajo jo v sok in uporabljajo kot

namizno jabolko.

BOBOVEC

Je stara odporna sorta, ki zori konec oktobra, okusna pa je od januarja do junija. Plod je droben do srednje debel, po velikosti so plodovi precej neizenačeni. Koža je zelenkasto rumene barve, precej pokrita s kratkimi prižami temnordeče barve, prisoten je tudi poprh, ki naredi kožo hrapavo. Pecelj je kratek, srednje debel in na koncu zadebeljen.

Meso si ne zasluži pohvale, saj je trdo, kislega okusa in brez vonja. Je pa zelo trpežen in prenese dolgo skladiščenje, za porabo so primerni po nekaj mesecev skladiščenja, ko se meso zmehča in postane bolj sočno, harmonično in prijetnega okusa. Ker ni zelo okusen, ga na splošno uporabljajo za predelavo v kis ali jabolčnik. Sorto smo popisali na kmetijah v Vizorah in v kraju Jezerce pri Šmartnem, na obeh kmetijah ga uporabljajo za jabolčnik.

BUKOVA ALI KASELSKA RENETA

Je stara evropska sorta, izvira iz Nizozemske, poznana že v 18. stoletju. Pri nas je bolj redka, našli smo jo na kmetiji v kraju Jezerce pri Šmartnem. Plod je srednje velik, enakomerno okroglast, redko ploščat.

Osnovna barva je rumeno zelena, krovna barva je karminasto rdeča v obliki priž in marmorirana. Koža je gladka, površinsko ali delno rjasta. Meso je zeleno belo, trdo, sočno, sladko kiselkasto s slabo aromo. Zori v oktobru, primerna za uživanje je od januarja do aprila. Uporabna je kot jedilno jabolko in za predelavo v mošt, kis.

IPAVČEVA BOGATINKA, IPAVČEVA RENETA

Je avtohtona vrsta, ki je nastala naključno na šentjurskem v 2. polovici 19. stoletja, njen avtor pa je Gustav Ipavec, zdravnik, župan trga Šentjur in navdušen sadjar. Križal naj bi eno od Renet z avtohtono domačo sorto. Nova sorta je dobila ime Bogatinka, ker ima visoko rodnost, rodi vsako leto in ni prisotne izmenične rodnosti.

Popisali smo jo na ekološki kmetiji v Malih Dolah, kjer raste že več kot 50 let, uporabljajo jo za predelavo. Cveti pozno in je neobčutljiva na pozebo. Plod je okroglaste oblike, srednje debel. Barva je v začetku rumenkasto zelene barve, ki gre nato v rdečo barvo s prisotnimi prižami. Meso je fine teksture, sočno, srednje mehko in harmonično v okusu, koža je gladka. Je pozna zimska sorta, se dolgo skladišči, užitno zrela je v februarju. Zelo dobra je za jabolčni sok in za slaščičarske izdelke. Na Šolskem centru Šentjur zelo cenijo zapuščino družine Ipavec, v lastni drevesnici vzgajajo mladike Ipavčeve Bogatinke in ravno ob stoti obletnici smrti Josipa Ipavca, sina Gustava Ipavca, so osnovali temelje za sladico imenovano po tej avtohtoni sorti.

GORENJSKA VOŠČENKA

Je zimska stara sorta jabolk, izvira iz Gorenjske, zori sredi oktobra. Našli smo jo na ekološki kmetiji v Slatini v Rožni Dolini, kjer so pred 30 leti posadili sadike.

Plodovi so debeli, sploščeno okroglasti, pogosto nesimetrični, rebra so precej izražena. Koža je gladka, v začetku zelene barve, ki ob zrelosti prehaja v voščeno rumeno, na sončni strani bolj intenzivno rumene barve. Meso je belo do rumenkasto, čvrsto, sočno, ob obiranju z izrazito kislino, ki se kasneje omili. Ob skladiščenju dobi koža voščeno prevleko. Je zelo trpežna sorta slabše kakovosti, primerna za predelavo in domačo porabo kot namizno jabolko. Uporabna je od januarja do julija. Na obiskani kmetiji jo uporabljajo za sok in za jabolčnik, črvičnost pa so izpostavili kot slabo lastnost sorte.

ZIMSKA LEDROVKA, DAMASONSKI KOSMAČ, KOSMAČKA

Sorta izvira iz Francije iz 17. stoletja. Velja za eno najstarejših in najokusnejših sivih Renet oz. Ledrovk. Plodovi so srednje veliki, ploščato okroglasti. Kožica je debela in suha, hrapava in skoraj v celoti prekrita z grobo rjo, plodovi so bronasto rjavi.

Osnovna barva je rumenkasto zelena, pokrovna pa intenzivno rjavo do temno rdeča, zabrisana do marmorirana. Meso je zeleno bele barve, krhko ter manj sočno. Je prijetno sladko-kiselkastega okusa, aromatična. Zori v oktobru, užitna je od januarja do aprila. Uporabna za namizno jabolko in za mošt. Našli smo jo na kmetiji v kraju Vizore, kjer jo je posadila prejšnja generacija pred več kot 50-imi leti, uporabljajo jo predvsem za prešanje.

LEPOCVETKA, RUMENA LEPOCVETKA, RUMENI BELFLER

Je stara zimska sorta, ki je dobila ime po lepih in velikih cvetovih. Zaradi izrazito rumene barve plodov ima lepocvetka dodan še pridevnik rumena. Izhaja iz Amerike, k nam se je razširila v začetku 19. stoletja, najbolj je zastopana na Gorenjskem in Štajerskem, pri nas smo jo našli v kraju Debro pri Laškem.

Za sorto je značilno, da plodovi rastejo na enoletnem lesu, zaradi tega moramo biti pozorni na pravilno rez. Plod je srednje debel do debel in lepe citronasto rumene barve, na sončni strani so plodovi rahlo rdečkasti. Proti muhi se plod malo zoži in je nekoliko rebrast, jabolko prekrivajo drobne lenticele. Meso je belo, sočno in kiselkastega okusa. Zori oktobra, uporabna pa je od konca decembra do aprila. Je kakovostna sorta, ki je uporabna za ozimnico in predelavo.

LONDONSKI PEPING

Sorta izvira iz Anglije, poznana že od 16. stoletja. Plod je po obliki ploščat, srednje velik do velik, neizenačenih oblik. Pri čaši ima pet izrazitih reber, ki dajejo jabolku oglat videz. Koža je gladka in ima rahel poprh, pri skladiščenju postane mastna. Osnovna barva je zeleno rumena, na sončni strani nekoliko oranžna. Meso je rumenkasto belo, sočno, čvrsto, najprej je zelenkasto in trdo, nato pa postane rumenkasto in krhko.

Užitno zreli plodovi so kakovostni, sočni, aromatični in sladko kiselkasti. Zori konec oktobra, dobro se skladišči in je užitna od decembra do aprila, slabo pa prenaša prevoze. Sodi med najokusnejše kakovostne namizne sorte, uporabna predvsem za uživanje. Popisali smo jo v kraju Vizore.

(ŠTAJERSKI) MOŠANCELJ

Nekdaj zelo cenjena stara odporna sorta, najverjetneje izvira iz Štajerske. Do druge svetovne vojne smo jo izvažali v tujino, tudi v oddaljene države kot je Indija. Plodovi so drobni okroglasto valjaste oblike.

Kožica je čvrsta, nekoliko mastna, zelenkasto rumene barve, na sončni strani rahlo rdeče obarvana. Meso je čvrsto, sočno, prijetno vinsko kiselkastega okusa z značilno aromo. Odporna sorta predvsem na plesen, manj na

škrlup. Plodovi dozorijo sredi oktobra, v dobri kleti zdrži do spomladi. Primerna je za namizno uporabo, za peko, sušenje in kuho, saj se meso ne razkuha.

RDEČA ZVEZDASTA RENETA

Stara sorta, ki jo najdemo le še v travniških visokodebelnih sadovnjakih, mi smo jo našli na kmetiji v Malih Dolah, kjer jo je gospodar pred več kot 50-imi leti sam cepil na sejanec. Plodovi so srednje veliki, ploščato okrogli, precej enakomerni.

Pokrovna barva je temno do škrlatno rdeča. Koža je nekoliko hrapava, suha in rahlo usnjata, na njej izstopajo sivorjave oz. rjaste in zvezdasto oblikovane pike oz. lenticele. Meso je zelenkasto

bele barve, srednje čvrsto, manj sočno in bolj kiselkastega okusa, nekoliko aromatično. Obiramo jo konec septembra ali v začetku oktobra, uporabna pa je od oktobra do januarja, v hladilnici zdrži tudi dlje. Uporabna je predvsem, kot namizno jabolko, na kmetiji jo uporabljajo tudi za jabolčnik in jabolčni zavitek.

Zbirnik je nastal v okviru projekta Inovativni pristopi kmetovanja za ohranjanje narave, ki je sofinanciran s strani Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. Za vsebino je odgovoren KGZS – Zavod CE. Organ upravljanja, določen za izvajanje Programa razvoja podeželja RS za obdobje 2014-2020, je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

ŠPIČKA

Stara sorta, ki jo najdemo le še v travniških sadovnjakih. Ima droben plod, ki je zgoraj kopast, proti muhi pa močno zožen, izdolženo kopaste oblike, značilen dolg tanek pecelj. Koža ploda je gladka, osnovna barva ploda rumena je slabo vidna, prekrita je z rdečimi prižami. Meso je belkaste barve, kisló, krhko in sočno.

Zori konec septembra, začetek oktobra, uporabna v kulinariki in za predelavo. Našli smo jo na kmetiji v kraju Vizore, kjer jo gojijo že več kot 50 let in jo uporabljajo za uživanje in za sok.

Lokalno prilagojene sorte poljščin in zelenjadnic

Predstavljene so po posameznih kmetijah, na katerih smo jih našli. Pri popisu smo ugotovili, da posamezna kmetija običajno ohranja lokalno prilagojene sorte več različnih zelenjadnic oz. poljščin.

DOMAČA BUČA

Sorto stare domače buče smo popisali na ekološki kmetiji v Slatini v Rožni Dolini. Bučo imajo na kmetiji že zelo dolgo, gospodarica je seme podedovala po svoji mami.

Buča je velika, podolgovata, oranžno rumene barve in ima trdo in debelo kožo. Sorta ima velike rumene cvetove, semena so prav tako velika, z debelim

robom. Sadijo jo pred 1. majem, spravljajo pa konec avgusta. Pečene bučnice uporabljajo za prehrano, surove za olje. Dobra lastnost sorte je, da je neobčutljiva na bolezní in na sušo.

ZIMSKA SOLATA

Najdena na kmetiji v Debru, ohranjajo jo že več kot 60 let.

Setev od sredine do konca septembra, na gredo. Pred zimo jo gospodinja pokrije s kopreno, da lažje prezimi.

Spomladi, konec marca jo presadi ali razredči na gredi. Najlepše rastline označi in pusti za seme.

Konec aprila oz. v začetku maja naredi velike glave. Je temno zelena, krhka in zelo dobrega okusa.

POZNO ZELJE

Na kmetiji v Mali Brezi to sorto zelja pridelujejo že več kot sedemdeset let.

Gospodinja je povedala, da ga seje konec februarja oz. v začetku marca, odvisno od vremena. Seme poseje na prosto, pokrije s kopreno za toliko časa, da pridejo rastline iz zemlje.

Sadike presaja v začetku maja. Pri tem upošteva, da je to zelje z velikimi listi, zato ga sadi precej narazen, vsaj 40 x 40 cm. Po njenih izkušnjah zelje potrebuje veliko hranil in organske mase, zato zemljo bogato pognoji s preperelim hlevskim gnojem. Po sajenju zelje kmalu okoplje in potem še večkrat, če tudi ni zeli. Po okopavanju ga tudi osiplje. Osipavanje je nujno, ker so stebila zelo dolga in bi se sicer zelje kasneje podrlo. Osiplje ga

dvakrat. Drugič v času med veliko in malo mašo (med 15. avgustom in 8. septembrom), starejši ljudje pravijo, da je drugo osipavanje za velike glave.

Listi oz. vehe so veliki, bolj temno zelene barve, vehe uporabne tudi pri peki kruha, za pod hlebce. Sadike v začetnem obdobju rasti radi napadajo šuštarji in bolhe, proti katerim se bori s pripravkom iz kopriv.

Spravilo: oktobra, velike glave težke 3-4 kg, odličen za kisanje, pa tudi za solato. Glave shranijo in ko »odognejo«, kar pomeni, da se rahlo omeščajo, jih uporabijo tako, da trgajo oz. lomijo posamezne liste, jih zvijejo v zvitek in na tanko narežejo z nožem.

Zbirnik je nastal v okviru projekta Inovativni pristopi kmetovanja za ohranjanje narave, ki je sofinanciran s strani Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. Za vsebino je odgovoren KGZS – Zavod CE. Organ upravljanja, določen za izvajanje Programa razvoja podeželja RS za obdobje 2014-2020, je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

KRMNO KORENJE

Najdeno v Mali Brezi. Belo in rumeno korenje, pri hiši od nekdanj, že od gospodinjinine mame, sorta se prideluje že več kot sedemdeset let.

Setev: Dokler so sejali žito, so korenje sejali že decembra v žito, optimalno je bilo, če je bil sneg. Zdaj ga sejejo aprila, seveda, če se da in to vreme dopušča.

Pomembno je, da se pri prvem okopavanju dobro prerediti. V eni sezoni korenje okoplje 3-4 krat.

Koreni so zelo dolgi, zato je puljenje težko.

Uporabi za zajce in prašiče, še posebej rumeno zelo uporabno za prehrano ljudi.

KRMNA PESA

Sorta najdena kmetiji v Mali Brezi. Sorto je pridelovala že gospodinjinina mama, pri hiši že več kot sedemdeset let.

Je rdeče barve, podolgovate in valjaste oblike, koreni so zelo dolgi in debeli. Seje jo aprila, na stalno mesto, v vrste, pomembno je, da peso že pri prvem okopavanju dobro razredčimo.

Včasih so sejali v vrt in peso kasneje presajali na njivo oz. na stalno mesto.

Uspeva na težki zemlji. Uporabi jo za krmo prašičev, se dobro skladišči.

Za seme izbere najlepše rastline, izpuli in skrbno (s samokolnico) pripelje z njive. Doma obere zunanje liste, obreže oz. pusti samo srce. Nasadi v večje plastično vedro, navrtano, dve rastlini v eno posodo. Pazi, da ne zmrzne, da v klet, vsake toliko časa zalije. Spomladi, da čimprej ven, navadno že aprila.

Ko zacveti in naredi semena, ni vse seme zrelo naenkrat.

SPOMLADANSKA SOLATA

Najdena na kmetiji v Debru, ohranjajo jo več kot 40 let.

Ima srednje velike okrogle glave, je svetlo zelene barve, listi so nagrbnčeni, zelo krhka in zelo dobrega okusa.

Na prosto jo lahko posejemo že konec marca oz. takoj, ko to dopušča vreme.

Uporablja se lahko kot berivka, lahko pa sadike, velike približno 5 cm, presadimo na stalno mesto na gredo.

Glave naredi v začetku junija. Zelo dobrega okusa.

MOTOVILEC

Sorta najdena na kmetiji v Debru, ohranjajo jo že 30 let.

Temno zeleni listi, podolgovate oblike, bolj mehki, zelo dobrega okusa.

Gospodinja je povedala, da ga seje okrog male maše, ki je 8. septembra. Seje v dobro pripravljeno zemljo, plitko, po setvi z narobe obrnjenimi grabljami seme zadela v zemljo, pokrije z olistanimi vejami, npr. jelšinimi.

Nabira ga lahko že jeseni, pozimi, spomladi dokler ni glavnote zimske solate.

PARADIŽNIK VOLOVSKO SRCE

Sorta najdena v Debru, imenovan po darovalki – Micikin, na kmetiji že več približno 20 let.

Plodovi so svetlo rdeče barve, lahko tudi roza barve, imajo značilno obliko - obliko srca. Plodovi so zelo veliki, težki tudi kg in več.

Značilno je, da ima zelo malo semen. Nima trde lupine, ni primeren za daljše skladiščenje oz. hranjenje, hitro postane mehak. Je zelo mesnat, zelo sočen in zelo okusen.

Okrog Matijevega (24. februarja) posejejo seme v posodo, ki mora ostati na toplem, npr. na okenski polici. Ko razvije dva lista, sadike pikirajo oz. presadijo v mehak substrat, ki ga nasujejo v lončke.

Ko ni več mrazu, lončke postavijo na prosto, pod nadstrešek.

Po 15. maju, sadike nasadijo na stalno mesto na prosto, k vsaki postavijo oporo, h kateri privezujemo sadiko. Večkrat okopljejo in osipajo. Redno odstranjujejo zalistnike. Plodovi do jeseni.

STROČJI FIŽOL VISOK

Sorta najdena na kmetiji v Debru.

Zrna so bolj drobna, temno modre barve. Stroki so rumene barve, dolgi in široki, kompaktni in brez nitk. Je zelo dobrega okusa.

Sajenje takoj po 1. maju, če se le da 2.maja.

Najprej postavimo oporo, fižolnice, ob vsako nasadi 7-8 zrn na vsako stran.

Ko fižol pride iz zemlje, ga okoplje, čez en teden še ogrne. Če se fižol ne ovija po opori, ga na tistih mestih priveže s travo.

Je občutljiv na bolezni.

VISOK FIŽOL ZA ZRNJE

Sorta najdena na kmetiji v Debru. Gospodinja jo ohranja že približno 15 let, dobila jo je od kmetice iz Rifengozda.

Ima pisano zrnje, podlaga je umazano bele barve z rdečimi črticami. Podobno

pisani so tudi stroki.

Sadi takoj po prvem maju, če se le da, že 2. maja. Sledi okopavanje in osipanje.

Stroki srednji dolgi, zrnja debela. Bolj zgoden.

Fižol je zelo okusen, zrnja nimajo debele lupine.

POZNO ZELJE

Sorta najdena v Zg. Rečici, pri gospodnji stari preko 80 let. Povedala je, da, ko se je primožila na moževo kmetijo, je to sorto gojila že moževa mama.

Gre za pozno zelje, namenjeno predvsem kisanju. Ima velike glave, ki se lahko tudi skladiščijo in porabijo za kuhanje ali solato.

Seje ga okrog pusta, na prosto. Presaja ga v prvi polovici maja. Zelje ima velike vehe zeleno sive barve in dolga stebila. Poleg okopavanja in osipanja je potrebno poskrbeti tudi za »obiranje« oz. odstranjevanje spodnjih veh.

Sorta ni občutljiva na bolezni, radi pa ga napadajo kapusovi bolhači ali kapusove stenice,

Zbirnik je nastal v okviru projekta Inovativni pristopi kmetovanja za ohranjanje narave, ki je sofinanciran s strani Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. Za vsebino je odgovoren KGZS – Zavod CE. Organ upravljanja, določen za izvajanje Programa razvoja podeželja RS za obdobje 2014-2020, je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

proti katerim se na kmetiji borijo tako, da sadike večkrat posipajo s pepelom.

Včasih so vehe navedene sorte prodajali v bližnjo pekarno, kjer so jih uporabili za peko kruha na vehah - zeljne liste so podložili pod testen hlebec in skupaj spekli v krušni peči.

NIZEK ZGODNJI FIŽOL

Sorta najdena pri starejši gospodinji v Zg. Rečici. Gospodinja je povedala, da je fižol pri hiši, odkar pomni.

Gre za nizek zgodnji fižol. Seme je drobno, oranžno rjave barve. Uporablja se za stročje, ki je rumeno in nima nitk.

Fižol sadi po 1. maju.

Poleg okopavanja in osipanja, skrbi tudi za to, da ga večkrat potrosi s pepelom. Prvič že, ko pride iz zemlje.

VISOK STROČJI FIŽOL

Sorta najdena pri gospodinji stari več kot 80 let v Zgornji Rečici.

Dobila ga je od svoje tašče, kar pomeni, da je pri hiši že več kot sto let.

Seme je pisano, temno vijolične barve s svetlo rjavimi lisami.

Uporaben za stročje in za zrnje.

Stročje je zeleno in nima nitk.

Sajenje po prvem maju, takoj, ko fižol pride iz zemlje, ga potrosi s pepelom, da ga zaščiti pred boleznimi in škodljivci.

DOMAČA KORUZA ZOBANKA

Domačo koruzo smo našli na ekološki kmetiji v Slatini v Rožni dolini, kjer njeno seme skrbno ohranjajo že več kot 30 let. Storži so lepi, dolgi, zrnje pa je oblikovano kot zob in iz tega izhaja ime tipa koruze zobanka. Sadijo jo konec aprila, spravljajo pa konec avgusta. Koruznica zraste do 2,5 metrov višine, ni debela, je pa močna. Uporabljajo jo za krmo za živali. Dobra lastnost sorte je, da je odporna na sušo.

KORUZA TRDINKA

Najdena na ekološki kmetiji v Mačkovcu.

Sejejo jo okrog 1. maja, odvisno od vremena, zori konec oktobra, višina okrog 2 m, storži so dolgi, bolj tanki, na njih je 8 vrst semen, gre za trdinko, svetlo rumene barve.

Primerna za moko, za kruh, zgoščevanje jedi, zdrob. Zelo trda za mletje, potreben poseben postopek mletja.

Mlečna uporabna za kuhanje in pečenje.

Za seme uporabimo storže z najlepšim zrnjem, zrnje za seme se pobere iz srednjega dela storža.

LAŠKI FIŽOL

Že več kot sto let pridelujejo na kmetiji v Zg. Rečici. Na kmetijo ga je prinesla prababica trenutne gospodinje, ki ga je med romanjem na Sv. Višarje dobila od tamkajšnjega kmeta. Fižol sadi v začetku maja. Zrelega pospravi v septembru. Fižol zraste zelo visoko, zato potrebuje visoko oporo. Cvet je rdeč z belo sredino, strok je zelen.

Glavna značilnost je zelo debelo zrnje, ki je temno vijolične oz. temno rjave barve s črnimi lisami, lahko je tudi bel. Pisan cveti rdeče z belo sredino, bel pa cveti belo.

Ni občutljiv na bolezni.

Zbirnik je nastal v okviru projekta Inovativni pristopi kmetovanja za ohranjanje narave, ki je sofinanciran s strani Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. Za vsebino je odgovoren KGZS – Zavod CE. Organ upravljanja, določen za izvajanje Programa razvoja podeželja RS za obdobje 2014-2020, je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

SIVČEK

Je avtohtona slovenska sorta. Na kmetiji v Zg. Rečici ga pridelujejo že skoraj 80 let.

Gre za visok fižol za zrnje. Sadijo ga ob oporo. Zrnje je sive barve, okroglo.

Sadijo ga v začetku maja in pospravijo septembra oz., ko stroki dozori.

Ni občutljiv na bolezni. Zrnje se uporablja za kuhanje, zelo okusen in iskan.

SOVINE OČI

Sorta najdena kmetiji v Zg. Rečici, kjer jo pridelujejo že okrog 50 let.

Uporablja se za stročje, stroki nimajo nitk, in za zrnje.

Zraste zelo visoko. Cvetje je svetlo modre barve, zrnje je sivo s črnimi krožnimi lisami.

Ni občutljiv na bolezni.

Sadijo ga v začetku maja, pospravljajo v septembru oz., ko so stroki zreli.

PISANI FIŽOL

Sorto že več kot trideset let ohranjajo na kmetiji v Zg. Rečici. Gre za visok fižol, ki je primeren za stročje.

Stroki so mehki, pisani (rumena podlaga in rdeče lise) in nimajo nitk.

Seme je prav tako pisano, kavno rjave barve z rdečimi črtami.

Ni občutljiv za bolezni in škodljivce.

Zbirnik je nastal v okviru projekta Inovativni pristopi kmetovanja za ohranjanje narave, ki je sofinanciran s strani Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. Za vsebino je odgovoren KGZS – Zavod CE. Organ upravljanja, določen za izvajanje Programa razvoja podeželja RS za obdobje 2014-2020, je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

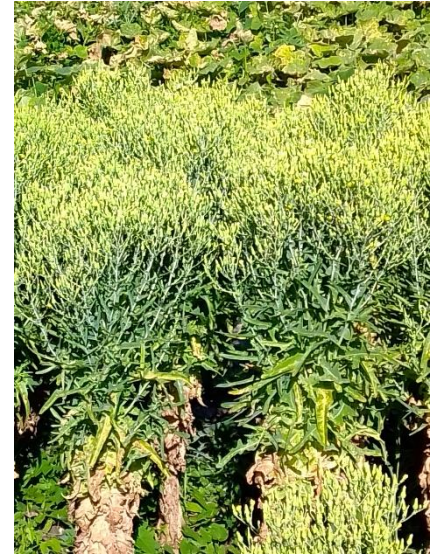

SOLATA HRASTOV LIST

Sorta najdena v Zg. Rečici, gospodinja sorto ohranja že približno trideset let, dobila jo je od svoje sestre. Na sliki rastline v fazi cvetenja.

Solata oblikuje rozeto s krhkimi listi v obliki hrastovega lista, je zelo dobrega okusa.

Prideluje jo od zgodnje pomladi do poznega poletja. Zunanje liste je potrebno sproti obtrgovati, da se sredica lahko obnavlja in razvija nove liste.

ZELJE OD TETE MALČKE

Sorto ohranjajo na kmetiji v Zg. Rečici. Gospodinja je seme dobila od starejše sosede, sama ga ohranja že več kot trideset let.

Gre za zelje z velikimi listi. Seje ga konec februarja na prosto. Sadike v maju presadi na njivo, na stalno mesto.

Večkrat ga okoplje in osiplje. Značilna dolga stebila, zato je osipanje obvezno. Naredi velike, bolj ploščate glave, ki se uporabljajo za kisanje. Pospravlja ga v začetku novembra, porabi za ribanje oz. kisanje. Rastna doba okrog 180 dni.

FIŽOL DROBIŽEK

Najden na kmetiji v Radobljah, gospodinja ima to sorto že 40 let, dobila jo je od sosede, ki ga je dobila od tašče, po letu 1945.

Sadi ga pozno in sicer ne pred 1. junijem, ko je zemlja dovolj topla, če ga sadi prezgodaj, ga stre rja.

Semena: okrogla, drobna (podobna soji), rdečkasto vijolične barve. Cvetovi so bele barve. Steblo zelo dolgo, do 6 metrov. Stroki so zeleni, ravni, kratki, z izrazitimi semeni, v stroku je do 5 semen.

Zbirnik je nastal v okviru projekta Inovativni pristopi kmetovanja za ohranjanje narave, ki je sofinanciran s strani Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. Za vsebino je odgovoren KGZS – Zavod CE. Organ upravljanja, določen za izvajanje Programa razvoja podeželja RS za obdobje 2014-2020, je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

Stroke obirajo od 15. avgusta do pozne jeseni.

Uporaba: samo za stročje, nima nitk. Težak za luščenje. Občutljiv na rjo.

TA VIJOLIČEN

Najden na kmetiji v Radobljah. Gospodinja ga ima vsaj že 30 let, dobila ga je od svakinje.

Gre za zgoden visok stročji fižol, odlikuje ga hitra rast. Saditi ga je mogoče večkrat, še v drugi polovici avgusta.

Značilni so zelo dolgi vijolični stroki, ki pri kuhanju (predno fižol zavre), spremenijo barvo in postanejo zeleni.

Cvet je vijoličen. Tudi steblo je vijolično, vitice vijolične, deluje kot okrasna rastlina.

Strok: dolg do 20 cm, vijolične

barve, ploščat.

Zrnje ploščato, bež do sive barve, stisnjene oblike.

Sadi ga okrog 15. maja, prvo obiranje že v začetku julija.

Nima nitk in je malce sladkega okusa. Ni občutljiv na bolezni.

BELA REPA

Sorta najdena na kmetiji v Radobljah in na kmetiji v Debru.

Ohranja se že več kot 60 let.

Je okrogle oblike. Njena glavna lastnost je bela barva.

Je mehka, zato je med pridelovalci zelo priljubljena. Primerna za kisanje.

POZNO ZELJE

Sorta najdena v Radobljah, na kmetiji že več kot 60 let.

Gre za pozno zelje, namenjeno predvsem kisanju. Ima velike glave.

Sejejo ga okrog pusta, na prosto. Presajajo ga v prvi polovici maja. Zelje ima velike vehe zeleno sive barve in dolga stebila.

Sorta ni občutljiva na bolezni, radi pa ga napadajo kapusovi bolhači ali kapusove stenice.

V času popisa so na kmetiji imeli točo, ki je poškodovala tudi posevek zelja, zato sadike niso izgledale najlepše.

HRIBERŠKOV RJAVČEK

Sorta najdena kmetiji v Radobljah.

Zrna so temno rjave, kavne barve z belo piko, bolj podolgovat in bolj ploščat.

Sadijo ga po 1. maju, nabirajo sredi avgusta. Cveti vijolično.

Stroki so rumeni, srednje dolgi, zrnja se ne vidijo, je bolj ploščat in nima nitk

Ni preveč občutljiv na bolezni.

KIFELJČEK

Sorta najdena na kmetiji v Radobljah, gospodinja je sorto dobila od moževe tete, na kmetiji že vsaj 40 let. Značilen je ukrivljen strok (kot kifeljček), rumene barve, z izrazitim zrnjem. Zrnja so skoraj okrogla, rjavkaste barve z rdeče vijoličnimi pikami oz. črtami. Cveti vijolično.

Sadijo ga okrog 1. maja, pobirajo sredi avgusta.

Občutljiv na bolezni.

Za konec vam podajamo še nekaj napotkov za pridelavo lastnih semen

Kako lahko sami pridelamo semena poljščin in zelenjadnic in kaj moramo pri tem vedeti

Za uspešno pridelavo semen moramo poznati predvsem potrebe posamezne zelenjadnice, predvsem ali je **zelenjadnica sposobna zacveteti že v prvem letu ali pa je za to potrebno določeno obdobje nizkih temperatur (zima)**. Pri pridelavi semena določenih vrtnin in poljščin je potrebno poskrbeti, da bodo preživele zimo in v naslednjem letu tvorile cvetove. Tak primer je belo zelje, ki ga v temnih in hladnih kletih prezimimo skupaj s koreninami do takrat, ko ga lahko prestavimo v ogrevan rastlinjak ali še kasneje na prosto, kjer bo potem v drugem letu pogнал cvetno steblo in zacvetel ter razvil semena.

Posebej naj opozorim, da **bomo pri pridelavi semen uspešni le v primeru, ko pridelujemo sorte in ne hibride**.

Nobena posebnost za pridelavo semen niso vse tiste zelenjadnice, kjer že uživamo semena, kot so stročnice (fižol, grah, soja, bob, leča,...).

Precej enostavno in še v prvem letu lahko pridelamo tudi **semena zelenjadnic, ki imajo kratko rastno dobo in jih lahko privedemo do cvetenja še isto leto**. V to skupino prištevamo glavno solato in večino plodovk (paradižnik, paprika, kumare,...).

Precej dlje časa traja pridelava semen nekaterih kapusnic (npr. cvetača, glavni ohrovt, brstični ohrovt,...). Med kapusnicami najhitreje pridelamo seme brokolija, rukole, redkvice, ki še prepogosto rade hitro pobegnejo v cvet, če jih ne pospravimo dovolj zgodaj. V takšnih primerih svetujem, da se odločite za pridelavo semen in da v takšnem primeru to izkoristite, še posebej, če so rastline zdrave in sposobne semeniti.

Zbirnik je nastal v okviru projekta Inovativni pristopi kmetovanja za ohranjanje narave, ki je sofinanciran s strani Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. Za vsebino je odgovoren KGZS – Zavod CE. Organ upravljanja, določen za izvajanje Programa razvoja podeželja RS za obdobje 2014-2020, je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

Med enostavnejšimi za semensko pridelavo so tudi čebulnice (čebula, por in česen), kjer semena pridelamo hitro in enostavno, le poskrbimo zato, da zacvetijo tiste najboljše in odporne rastline. Med preostalimi solatnicami semena kmalu po prehodu iz zime v pomlad pridelamo še pri motovilcih in radičih.

Pri pridelavi semena korenja je potrebno prezimiti koren (zasipnica, klet) in le tega zgodaj spomladi presaditi na prosto, medtem, ko lahko peteršilj semenimo skoraj brez posebnih težav, saj korenine te zanimive dišavnice pogosto prezimijo in potem v pomladi zacvetijo in tvorijo semena. Podobno lahko storimo še z blitvo.

Ne glede na vrsto zelenjadnice se ravnamo po ključu pozitivne selekcije ali odbire. **Semena pobiramo zgolj od najlepših, najboljših, najbolj odpornih in zdravih rastlin.**

Kako shraniti pridelana semena?

Shranjevanje semen je odločilno za ohranitev vseh dobrih lastnosti pridelanega semena. S primernimi načini shranjevanja zagotovimo ohranitev kalivosti in čim večjega dela energije, ki bo semenu pomagala pri klitju in oblikovanju dobro ukoreninjene rastlinice v začetku rasti. **Pred shranjevanjem semena primerno posušimo**, da med skladiščenjem ne pride do težav zaradi previsoke vlage in morebitnega pojava plesni ali propadanja in zniževanja kalivosti zaradi glivičnih povzročiteljev bolezni. Dobro osušena in primerno očiščena semena so nujen predpogoj za uspešno skladiščenje, ki bo pokazalo svojo uspešnost pogosto šele, ko bomo v naslednji pridelovalni sezoni zadovoljni ob visokem deležu vzniklih rastlin.

Ko so semena na rastlinah toliko zrela in primerna za spravilo, kar je vsekakor povezano z lastnostmi vrste zelenjadnice, jih previdno poberejo. Pogosto je najbolje porezati cvetna stebela v celoti in jih shraniti v priročne kartonske škatle, pladnje ali lesene posode, kjer jih ločeno po vrstah prenesemo v suh prostor. V začetku je to lahko pod streho ob hiši, v kozolcu, na podstrešju, v nadaljevanju v suhem kletnem prostoru in **ob koncu v temnem suhem in hladnem prostoru**, kjer bodo v miru počakala na naslednjo sezono setve.

Za shranjevanje semen uporabimo **embalažo, ki nam bo pomagala ohraniti čim več vsega dobrega, kar smo s semenom pridelali**. Posebno pozornost namenimo ohranitvi nizkega deleža vlage, zato semena hranimo v stekleni embalaži, platnenih ali papirnatih vrečkah.

Vsekakor ne smemo pozabiti označiti vsebine v embalaži. Na etiketo napišemo vrsto semena (npr. glavata solata) ter dodamo še letnico pridelave in druge uporabne podatke, kot je npr. kraj pridelave ali izvor v primeru, da smo seme dobili podarjeno ali smo ga nabrali pri znancu. Takšno označevanje nam omogoča, da vrst, kjer so semena drobna in med seboj zelo podobna (npr. kapusnice ali čebulnice), ne zamenjamo in da ob setvi kasneje ne bo »presenečenj«, kaj je vzniknilo.

Zbirnik je nastal v okviru projekta Inovativni pristopi kmetovanja za ohranjanje narave, ki je sofinanciran s strani Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. Za vsebino je odgovoren KGZS – Zavod CE. Organ upravljanja, določen za izvajanje Programa razvoja podeželja RS za obdobje 2014-2020, je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

Vedeti moramo, da s pridelavo semen še nismo na cilju, ko semena spravimo, ampak bomo cilj dosegli šele, ko bomo visoko kaliva semena sejali in bodo le ta v visokem deležu (nad 90%) vzniknila. S pridelavo lastnih semen zelenjadnic, še posebej, če gojimo npr. solato, ki jo je gojila že babica, bomo **nadaljevali z ohranjanjem lokalne in pogojem pridelave prilagojene zelenjadnice tudi na območju Laškega, Štor, Vojnika, Celja in širšem območju**. Takšna semena so neprecenljivi zakladi naše dediščine, ki jih je vredno ohranjati za naslednje rodove, zato poskrbimo za njihovo pridelavo in ohranjanje.

Igor Škerbot, univ.dipl.inž.agr. KGZS Zavod Celje

Viri:

- Vaukan M. in ostali (2013), Travniško sadje v Mislinjski dolini in na Koroškem, Kmetijska založba
- Stare sorte sadja (1998), Kmetijska založba
- Kozjanske jabke (2019), Kozjanski park
- Godec B. (2006), Jablanove sorte travniških sadovnjakov, Ljubljana, Kmetijski inštitut Slovenije
- Viršček Marn M., Stopar M., Sorte jabolk, 1998, Kmečki glas

Ustni viri:

Kmetija Kerner, ekološka kmetija Mesojedjnik, ekološka kmetija Marzidovšek, kmetija König, kmetija Marguč, ekološka kmetija Žerjav, kmetija Krašek, kmetija Sušič, kmetija Cesar, kmetija Krašovec, Ekološka kmetija Kapl, kmetija Medved, kmetija Klepej, kmetija Deželak, kmetija Aleš, kmetija Gorišek, kmetija Vodišek in kmetija Gabrič Golob.

Fotografije:

Jožica Krašovec KGZS Zavod Celje, Vesna Mihalič KGZS Zavod Celje, Matjaž Jambriško (fotografija pri uvodniku), Marija Žerjav, Ivan Vodišek

Avtorji besedil:

Jožica Krašovec, dipl.inž.agr., KGZS Zavod Celje,
Vesna Mihalič, univ.dipl.inž.agr., KGZS Zavod Celje,
Igor Škerbot, univ.dipl.inž.agr. KGZS Zavod Celje